

<https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series14.2023.29.13>

УДК: 378.016:78

Се Сяолу¹

Мотиваційно-ціннісний конструкт співацької підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фахового навчання

Мотивація здійснює величезний вплив на позитивне ставлення майбутніх учителів музичного мистецтва до практичної діяльності з учнями, підсилює тягу до знань. Включення студентів факультету мистецтв у продуктивну діяльність, яка підкріплена знаннями власних можливостей і співвідноситься з позитивними результатами, додає їм впевненості у вирішенні творчих виконавських завдань. Оскільки у цьому процесі задіяна усвідомленість, то спрямованість психічних процесів відбувається таким чином, що дозволяє знаходити нову поведінку, яка володіє більшою цінністю, до того ж створюється можливість реалізації потрібної діяльності з великим успіхом. Мотиваційно-ціннісний конструкт сприяє розгляду таких форм у свідомості майбутніх учителів музичного мистецтва, що відповідають за професійно-значущі цінності, якості даної професії, які містяться у змістовній її стороні, що уможлиблює задовольнити їх фахові інтереси та особистісні потреби. Цей конструкт має розглядати специфічні форми відображення у свідомості майбутніх учителів музичного мистецтва, які позначаються на регуляції поведінки в творчо-інтерпретаційній роботі.

Ключові слова: мотиваційно-ціннісний конструкт, майбутні вчителі музичного мистецтва, співацька діяльність, професійно-значущі цінності, фахове навчання, творчо-інтерпретаційна робота.

Вступ. Стратегії розвитку музичної освіти у сучасного світу спрямовані, з одного боку на підтримку національних традицій, а з іншого – на інтеграцію у світовій освітній простір, через культурні взаємовпливи, із збереженням своєї самоідентичності, але із урахуванням новаторських здобутків щодо освітньо-мистецької складової. З цієї позиції мотиваційно-ціннісний конструкт підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до співацької діяльності у процесі фахової підготовки допомагає глибше пізнати себе, збагатити власний внутрішній світ, сформувати мотиваційну активність засобами вокально-хорового мистецтва. Цей різноманітний та специфічний вектор впливу на особистість сприяє її творчому розвитку, збагачує морально-духовну культуру, поглиблює досвід життєдіяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В основу розробки мотиваційно-ціннісного конструкту співацької діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва лягли фундаментальні положення знаних науковців та педагогів-практиків. Так, концептуальними для розвитку вокально-хорового мистецтва є науково-методичні дослідження А. Авдієвського, В. Антонюк, Б. Гнидя, Н. Гребенюк, О. Єременко, Т. Жигінас, О. Коломоєць, Я. Кушка, В. Лабунця, А. Лащенко, А. Мартинюка, Н. Можайкіної, Н. Овчаренко, О. Стахевича, О. Шуляр, Ю. Юцевича та ін. [1; 2; 4; 7; 9; 10; 11; 12; 18], адже вокально-хорова діяльність виступає важливим засобом самореалізації особистості, є базовою для прояву творчості. Важливим став практичний доробок з розробки мотиваційно-ціннісного конструкту діячів диригентсько-хорової діяльності (А.Авдієвський, А.Болгарський, А.Козир, П.Ковалик, А.Мархлевський, К.Пігров, Є.Савчук та ін.) [1; 7; 8; 14].

Мета статті полягає в розкритті мотиваційно-ціннісного конструкту співацької підготовки студентів факультетів мистецтв університетів. Адже

¹ Український державний університет імені Михайла Драгоманова, <https://orcid.org/0009-0000-5917-8872>

мотиваційно-ціннісний конструкт вважається одним з основних у структурі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до успішного здійснення вокально-хорової діяльності з учнями.

Виклад основного матеріалу. Процес фахового навчання студентів факультетів мистецтв університетів несе в собі яскраво виражену спрямованість на фах вчителя музичного мистецтва. Цей фах передбачає цілий комплекс різних видів діяльності – диригентсько-хорової, вокально-виконавської, інструментально-виконавської, музично-теоретичної, концертмейстерської, виховної, організаційної, просвітницької тощо, про що влучно стверджував Б. Асаф'єв, наполягаючи, що вчитель музичного мистецтва має одночасно бути теоретиком і регентом, а також музичним істориком і музичним етнографом, виконавцем, котрий володіє інструментом. А. Козир, окреслюючи структуру педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва вказує на її блочну структуру, що «...забезпечується культурою педагогічного цілепокладання, культурою суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії, технолого-виконавчою культурою та культурою педагогічного оцінювання результатів» [7, 11].

Тож, потреба у фаховому розвитку позначатиметься на інтенсивності та активності виконавської діяльності, що, в свою чергу, виявляє проекцію особистості у майбутнє і унаочнюватиметься через далекі та близькі потреби, мету, наявність довгострокового плану виконавської діяльності і поточного плану, зокрема у роботі над певним мистецьким твором. Форми прояву свідомої особистісної активності у виконавській діяльності, орієнтованої на зміни і перетворення з ціллю їх покращення, визначатимуться характером ситуації і внутрішніми потребами, в процесі чого потреба може трансформуватися у мету, яка являтиме собою ідеальну модель бажаного майбутнього.

Науковці [5; 6; 8; 13; 15; 16] розглядають розвиток особистості як індивідуальну композицію з внутрішньою ієрархією основних потреб даної людини, виокремлюючи її найбільш важливою характеристикою особистості. Вони визначають, які з цих потреб і як довго займають домінуюче положення у ієрархії співіснуючих мотивів, на яку з потреб «працює» механізм творчої інтуїції. Саме в такій ситуації важливими стають прояви характеру особистості як індивідуальної вираженості та складу додаткових потреб подолання, наслідування і економії сил, притаманних даній людині. Згідно О. Вознюка [3], важливого значення має наявність зон автономної поведінки, де можна виявляти власну ініціативу, розширюючи вектори дій волі, оскільки розвиток регулятивних якостей має бути внутрішньо мотивованим, тобто спиратися на творчий потенціал. Науковець відмічає, що «механізм кристалізації мотивації пов'язується із закріпленням ефективних стратегій, які виробляються у процесі взаємодії соціальних, ситуативних і внутрішніх особистісних чинників, та перенесенням їх на інші види діяльності й у внутрішній план свідомості» [3, 23].

З цієї позиції важливого значення набуває позитивне ставлення до мистецької роботи з учнями. Воно має демонструвати у визнанні майбутніми учителями музичного мистецтва самобутність і специфіку дитячого учнівського контингенту, що орієнтуватиме їх на оптимальний пошук і віднайдення дефіцитів і позитивних сторін у відношеннях з учнями, у спонуканні дітей засобами педагогічної дії до фізичного і духовного руху, зокрема застосуванням завдань поштовху до їх безперервного творчого розвитку. Це можливо здійснити у створенні правильної робочої атмосфери, коли ураховується вікові особливості учнів, які є суттєво

детермінованими емоційним станом дітей, що особливо позначається на роботі м'язів тіла та міміки, які є одними з визначальних у музичному навчанні.

Завдяки позитивному ставленню до мистецької роботи з учнями запускатиметься активна творча взаємодія можливостей і потреб майбутніх учителів музичного мистецтва, де характерними є присутність таких особливостей як чіткість цілей і ціннісних орієнтацій, амбіційність щодо професійного зростання, орієнтованість на високу якість кінцевого творчого продукту, а також впевненість і професійна грамотність, виражена самоповага, уміння швидко адаптуватися, прийняття відповідальних рішень і самореалізація.

Ми вбачаємо, що внутрішня мотивація, здійснюючи вплив на позитивне ставлення, простежуватиметься через включеність студентів у мистецьку діяльність, підкріплену знаннями власних можливостей і співвіднесенню з «професійними апетитами», можливими результатами та впевненістю у можливості вирішити творчі виконавські завдання. Це сприятиме напрацюванню стратегії отримання позитивного результату педагогічної діяльності, складатиме передумови формування установки особистості як попередження майбутнього результату, що допомагає здійснити гнучке доцільно-адаптивне керівництво музичною діяльністю, оскільки задіюється усвідомленість, спрямованість психологічних процесів відповідним чином, що дозволяє знаходити таку поведінку, яка володіє більшою мистецькою цінністю, до того ж створюється можливість реалізації потрібної діяльності з великим успіхом.

Мотиви обумовлюють цілеспрямовану поведінку особистості, вони виступають регулятором мистецької діяльності. Мотиваційний процес, який виникає на стику мотивації та потреби, актуалізує наявні в особистості психологічні утворення, що забезпечують вибір нею обґрунтування предмета дослідження, який формує спрямованість на задоволення потреби [16]. На думку А. Зайцевої, у мистецько-виконавській діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва важливим є принцип цілісності, а саме холізм, що спирається на розуміння взаємозумовленості та взаємовпливу існуючих у «всесвітні систем, методологічна сутність якого вимагає цілісного підходу до художньо-навчального процесу, створення культуровідповідного мистецько-освітнього середовища» [6, 105].

Мотиваційно-ціннісний конструкт охоплює специфічні форми відображення у свідомості майбутніх учителів музичного мистецтва тих професійно значущих цінностей, якостей даної професії, які містяться у змістовній її стороні, що уможливорює задовольнити їх професійні інтереси та особистісні потреби, що позначаються на регуляції поведінки в творчо-інтерпретаційній роботі. Проблематика ціннісних відношень висвітлюється у роботах В. Василенка «Цінність і оцінка», О. Вознюка «Педагогічна синергетика: генеза, теорія і практика», К. Завалко та Є. Проворової «Самовдосконалення вчителя музики: інноваційно-праксеологічний підхід», А. Зайцевої «Художньо-комунікативна культура майбутнього вчителя музичного мистецтва: теорія, методологія, методичні аспекти», І. Зязюна «Краса педагогічної дії», А. Козир «Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти», М. Кагана «Людська діяльність: досвід системного аналізу», Г. Падалка «Музична педагогіка: Курс лекцій з актуальних проблем викладання музичних дисциплін в системі педагогічної освіти», О. Рудницька «Педагогіка загальна та мистецька», В. Тугарінова «Про цінності життя і культури» та ін.

Деякі питання мотиваційно-ціннісних відношень розглядаються крізь призму уявлень щодо майбутньої діяльності і образу Учителя-диригента на найвищому рівні, усвідомлення свого професійного призначення, покликання, професійного успіху у «спробі сил», це проблеми інтеріоризації та екстеріоризації, які знаходяться у площині особистісного пізнання і сприйняття власних цінностей, ціннісних пріоритетів та гідності, осмислення реальних перспектив реалізації своїх здібностей, свого психофізичного, особистісного ресурсу професійного розвитку.

Так, О. Рудницька, з позиції мотиваційно-ціннісного конструкту зазначає, що індивідуальні пізнавальні процеси пов'язані з «особистісною інтерпретацією символічного значення художньої форми, що сприяє узагальненню та конкретизації знань і повною мірою відповідає педагогічним вимогам смислотворчості, побудови особистісної картини світу через систему певних смислів» [15, 27]. Також вчена зазначає, що формами такого усвідомлення спонтанних переживань, які виникають у процесі спілкування з твором мистецтва, «їх своєрідного упорядкування, осмислення, вербалізації є внутрішнє висловлювання, яке, як правило, супроводжується прийняттям особистісних рішень, виробленням самостійної позиції» [15, 28].

З огляду на це, ведення внутрішнього діалогу щодо твору мистецтва уможлиблює набуття людиною смислу і значення. О. Рудницька наголошує, що поки такі психічні новоутворення не перейдуть у сталі позиції у формі мети, стрижня, орієнтирів, не стануть предметом внутрішньої активності, не зможе відбутися індивідуальний розвиток майбутнього вчителя музики. Поділяємо думку вченої також щодо того, що «ядро професійної позиції становить стиль педагогічного мислення, оволодіння яким виявляється у «зміщенні» установок із змістово-процесуальних аспектів навчання на ціннісно-смислові» [15, 29].

Важливим моментом є те, що в результаті сприйняття майбутнім учителем музичного мистецтва художніх творів виникає таке новоутворення, яке охоплює сукупність цінностей як органічне ціле, незалежно від того, якими видами мистецтва здійснювався домінуючий вплив на розвиток особистості. Окрім того, це сполучення набуває форм загальних орієнтирів як у особистій позиції, так і професійній діяльності. Зокрема, А. Козир відносить до них: позитивне ставлення до виконання професійної діяльності та зацікавленість у її здійсненні, усвідомлення естетичних цінностей і виховних функцій музичного мистецтва, орієнтацію у фаховій діяльності на ідеальну модель фахівця, єдність інтелектуальної, естетичної і духовної сфер діяльності, сформованість культури мовлення, культури поведінки, культури одягу, культури спілкування та сценічної культури, бажання і готовність формувати означені якості у своїх вихованців [7, 117].

У роботі М. Бахтіна продемонстровано дві основні ідеї з позиції ціннісного підходу, а саме перша з них криється в тому, що суб'єктивна цілісність особистості є смисловою цінністю (співвідношення смислу і дійсності). Інша ідея пов'язана із засобами реалізації смислової організації, тобто просторово-часовим її розгортанням, до того ж вчений говорить про відповідальність людини за цю реалізацію. Науковець стверджує, що людина має визначити себе у світі, тобто усвідомити самого себе активно, що «значить освятити себе прийдешнім смислом; поза ним мене немає для самого себе». Отже смислове майбутнє виступає для людини як ідеальне проектування себе у майбутнє, як ціннісно-орієнтуюча сфера особистісного розвитку.

У ідентичному ракурсі подані концепти К. Левіна та Л. Франка, які піднімають поняття життєвого поля особистості, тобто певної сукупності

індивідуальних цінностей і смислів у просторі реальної дії (актуальне і потенційне; минуле, теперішнє, майбутнє). Учені вважають, що в такому полі симультанно представлені значущі особистісні смисли (досвід (минуле), дійсність (теперішнє), проекція (майбутнє)). З огляду на це, часові розмірності дозволяються втілювати минулий досвід, виступати саморозвитком (самопізнанням, самореалізацією), забезпечувати смислову і часову перспективу [19].

На думку В. Тугарінова, розглядати процеси засвоєння, переживання і відтворення цінностей життя, сприймати їх як сутнісні моменти внутрішнього світу і суспільної поведінки, можна лише з позиції окремої людини, яка користується тими цінностями, які є в її спільноті. Тому цінності особистісного життя окремої людини в своїй основі мають цінність оточуючого її суспільного (культурного) життя. З цього приводу Б.Бітінас висловлює думку про те, що розглядати доречно три основні системи цінностей: трансцендентну (душа, безсмертя, віра, любов, надія, покаєння тощо); соціоцентричну (свобода, рівність, братерство, праця, мир, творчість, гуманізм та ін.); антропоцентричну (самореалізація, автономність, задоволення, користь, відвертість, індивідуальність), відповідно яким інтегруються внутрішні особистісні якості (цінності й смисложиттєві орієнтири) та зовнішні, що реалізуються через взаємодію з іншими людьми [18].

Особливо система цінностей проявляється у співацькій діяльності, яка орієнтує на творчо-інтерпретаційну роботу з учнями. Вокальне мистецтво, особливо просвітницькі заходи у загальноосвітніх школах, які організовані як для учнівської, так і для дорослої аудиторії – батьків, вчителів тощо, є справжньою творчою лабораторією для формування вокально-виконавського досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва. Оскільки лише під час прилюдних виступів студенти факультетів мистецтв університетів мають змогу оволодіти практичними вміннями вокального виконавства, зокрема, у частині стабільної виконавської поведінки, артистизму тощо.

Таким чином, одними з ключових характерних ознак позитивного ставлення до мистецької роботи з учнями буде емоційна витривалість та стійкість і демонструватиме високий ступінь захопленості професією. При цьому важливого значення набуває мотиваційно-інноваційний напрямок роботи, який пов'язаний з розвитком пізнавальної активності, самостійності в художньо-творчій діяльності та ґрунтується на індивідуально-особистісному підході до досягнення музичних творів та ступінь виразу емоційного ставлення студента до соціального довкілля, тощо; комунікативно-управлінському, що передбачає здатність до управління художньо-творчою діяльністю школярів, їх поведінкою, збереження власного творчого самопочуття в процесі прилюдної музично-педагогічної діяльності, а також інтерес і потреба у спілкуванні (їх домінуюча спрямованість), сформованість комунікативних умінь і навичок взаємодопомоги, творчого спілкування тощо.

У **висновках** слід зазначити, що мотиваційно-ціннісний конструкт співацької підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва відіграє важливу роль у процесі фахового навчання. Позитивна мотивація здійснює величезний вплив на ставлення студентів факультетів мистецтв до практичної діяльності з учнями, розвиває їх творчу активність. Ціннісне ставлення до професії, отримання позитивного результату педагогічної діяльності, складає передумови формування установки особистості на успішну практичну роботу, що допомагає здійснити гнучке доцільно-адаптивне керівництво мистецькою діяльністю.

Література:

1. Авдієвський А.Т. Формування особистості на ґрунті національно-культурного відродження. Мистецтво у школі: зб.ст., упор. І.М.Гадалова. К.: УДПУ, 1996. Вип. I. С. 80-83.
2. Антонюк В.Г. Вокальна педагогіка (сольний спів). 2-ге вид. К.: LAT &K, 2012. 191 с.
3. Вознюк О.В. Педагогічна синергетика: генеза, теорія і практика: Монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2012. 708 с.
4. Жигінас Т.В. Методика підготовки майбутніх учителів музики до концертно-освітньої діяльності серед дітей та юнацтва. К.: НПУ ім. Драгоманова, 2014. 178 с.
5. Завалко К.В., Проворова Є.М. Самовдосконалення вчителя музики: інноваційно-праксеологічний підхід: навчально-метод. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2021. 339 с.
6. Зайцева А.В. Художньо-комунікативна культура майбутнього вчителя музичного мистецтва: теорія, методологія, методичні аспекти: монографія. К.: вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. 255 с.
7. Козир А.В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти: монографія. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. 380 с.
8. Козир А.В., Федоришин В.І. Вступ до акмеології мистецької освіти: навчально-методичний посібник. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. 263с.
9. Коломоець О.М. Хорознавство: Навч. посібник. Київ: Либідь, 2001. 168с.
10. Кушка Я.С. Методика навчання співу: Посібник з основ вокальної майстерності. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2010. 288с.
11. Можайкіна Н. С. Навчально-методичний комплекс з дисципліни «Методика викладання вокалу» для студентів спеціальності «Музична педагогіка та виховання». К., 2013. 80 с.
12. Овчаренко Н.А. Основи вокальної методики : науково-метод. посібник для студій вищих навч. закл., студ. серед. спец.навч.закл., вчителів гуманітарних гімназій тощо; Криворізький держ. педагогічний ун-т. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2006. 116 с.
13. Падалка Г.М. Музична педагогіка: Курс лекцій з актуальних проблем викладання музичних дисциплін в системі педагогічної освіти. За ред. В.Г.Бутенка. Херсон.: ХДПІ, 1995. 104 с.
14. Пігров К. Керування хором. К.: Музика, 1968. 220с.
15. Рудницька О.П. Педагогіка загальна та мистецька: навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2005. 360 с.
16. Ткач М.М. Становлення художнього світовідношення майбутнього музичного педагога у процесі професійної підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (музика)». К., 2004. 21с.
17. Kozyr, A., Navrilova, L., Ishutina, O., Khvashchevska, O. & Chuhai, S. (2020). Analysis and Interpretation of Yuri Chugunov's Suite of Moods for Saxophone and Piano. OPUS ANPPOM's Eletronic Journal. Vol 26, No 1. DOI: <http://dx.doi.org/10.20504/opus2020a2605>.
18. Alla Kozyr, Vasyl Fedoryshyn, Olena Khoruzha, Larysa Chyncheva, Oksana Gusachenko. The competence approach as a methodological tool for shaping the professional competence of future music teachers. Компетентнісний підхід як методологічний інструмент формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. Journal of Higher Education Theory and Practice. 2021. ISSN 21583595. P. 67-73. Scopus. <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=5721687720>.
19. Navickienė L. Emocinio Imitavimo Metodas. Vilnius, 2001. 128 p.
20. Ruszkowski J., Gornics E., Zurek M. Leksykon integracji europejskiej – Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 2004. 636 s.
21. Senge P. The Fifth Discipline, New York, Doubleday. 1990. P. 95-146.

XIE XIAOLU.**Motivational and value construct of singing training of students of art faculties in the process of professional training.**

Motivation exerts a huge influence on the positive attitude of future music teachers towards practical activities with students, strengthens the desire for knowledge. The inclusion of students of the Faculty of Arts in productive activities, which is supported by knowledge of their own capabilities and correlated with positive results, gives them confidence in solving creative executive tasks. A valuable attitude to the profession, obtaining a positive result of pedagogical activity, is a prerequisite for the formation of the personality's attitude to successful practical work, which helps to implement flexible

expedient and adaptive management of artistic activity. Since awareness is involved in this process, the orientation of mental processes occurs in such a way that it allows to find new behavior that has greater value, and in addition, it creates an opportunity to implement the desired activity with great success.

The motivational-value construct promotes consideration of such forms in the minds of future music teachers, which are responsible for professionally significant values, qualities of this profession, which are contained in its meaningful side, which makes it possible to satisfy their professional interests and personal needs. This construct should consider specific forms of reflection in the minds of future music teachers, which affect the regulation of behavior in creative and interpretive work.

Keywords: motivational and value construct, future music teachers, singing activity, professionally significant values, professional training, creative and interpretative work.

References:

1. Avdievskiy A.T. The formation of personality on the basis of national and cultural revival. Art at school: collection of art, emphasis. I.M. Gadalov. K.: UDPU, 1996. Vol. IS 80-83.
2. Antonyuk V.G. Vocal pedagogy (solo singing). 2nd edition K.: LAT &K, 2012. 191 p.
3. Vozniuk O.V. Pedagogical synergy: genesis, theory and practice: Monograph. Zhytomyr: Ivan Franko State University Publishing House, 2012. 708p.
4. Zhiginas T.V. Methods of training future music teachers for concert-educational activities among children and youth. K.: NPU named after Drahomanova, 2014. 178 p.
5. Zavalko K.V., Provorova E.M. Self-improvement of a music teacher: innovative praxeological approach: educational method. manual. K.: Center of educational literature, 2021. 339 p.
6. Zaitseva A.V. Artistic and communicative culture of the future music teacher: theory, methodology, methodical aspects: monograph. K.: ed. of the NPU named after M.P. Drahomanova, 2017. 255 p.
7. Kozyr A.V. Professional skill of music teachers: theory and practice of formation in the system of multi-level education: monograph. K.: NPU named after M.P. Dragomanova, 2008. 380 p.
8. Kozyr A.V., Fedoryshyn V.I. Introduction to acmeology of art education: educational and methodological guide. K.: Publishing House of NPU named after M.P. Dragomanov, 2012. 263p.
9. Kolomoets O.M. Chorology: Education. manual. Kyiv: Lybid, 2001. 168p.
10. Kushka J.S. Methodology of teaching singing: Guide to the basics of vocal skill. Ternopil: Educational book. Bohdan, 2010. 288p.
11. Mozhaikina N. S. Educational and methodological complex for the discipline "Methodology of vocal teaching" for students of the specialty "Music pedagogy and education". K., 2013. 80 p.
12. Ovcharenko N.A Basics of vocal technique: scientific method. guide for higher education studies. class, student among. special educational institutions, teachers of humanitarian gymnasiums, etc.; Kryvyi Rih state Pedagogical University Kryvyi Rih: Publishing house, 2006. 116 p.
13. Padalka H.M. Musical pedagogy: A course of lectures on current problems of teaching musical disciplines in the pedagogical education system. Under the editorship V.G. Butenka. Kherson.: KhDPI, 1995. 104 p.
14. Pigrov K. Management of the choir. K.: Music, 1968. 220p.
15. Rudnytska O.P. General and artistic pedagogy: a study guide. Ternopil: Bohdan textbook, 2005. 360 p.
16. Tkach M.M. The formation of the artistic worldview of the future music teacher in the process of professional training: autoref. thesis for obtaining sciences. candidate degree ped. Sciences: specialist 13.00.02 "Theory and teaching methods (music)". K., 2004. 21 p.
17. Kozyr, A., Havrilova, L., Ishutina, O., Khvashchevska, O. & Chuhai, S. (2020). Analysis and Interpretation of Yuri Chugunov's Suite of Moods for Saxophone and Piano. OPUS ANPPOM's Eletronic Journal. Vol 26, No 1. DOI: <http://dx.doi.org/10.20504/opus2020a2605>.
18. Alla Kozyr, Vasyl Fedoryshyn, Olena Khoruzha, Larysa Chyncheva, Oksana Gusachenko. The competence approach as a methodological tool for shaping the professional competence of future music teachers. Компетентнісний підхід як методологічний інструмент формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. Journal of Higher Education Theory and Practice. 2021. ISSN 21583595. P. 67-73.
19. Navickienė L. Emocinio Imitavimo Metodas. Vilnius, 2001. 128 p.
20. Ruskowski J., Gornics E., Zurek M. Leksykon integracji europejskiej. Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 2004. 636 s.
21. Senge P. The Fifth Discipline, New York, Doubleday. 1990. P. 95-146.